

FAUNA ȘI FLORA ÎN TOPONIMIA BASARABIEI.

ELEMENTE TURCEȘTI.

În articolul nostru *Argot basarabean*¹ spuneam că Moldova dintre Prut și Nistru este extrem de bogată în fapte lingvistice. Vreme de aproape douăzeci de ani, cât am locuit acolo, am putut cunoaște o mare parte din ea, și acest fapt m'a ajutat în timpul cercetărilor de mai târziu cu privire la onomastica (antroponimia și toponimia) acestei regiuni. O prezentare totală a observațiilor făcute ar fi depășit limitele unui articol; deaceia mă voi ocupa deocamdată numai de fauna și flora din toponimia Basarabiei, alegînd și din această grupare doar elementele turcești.

Principalul izvor mi-a fost opera lui Zamfir Arbore, *Dicționar Geografic al Basarabiei*, București 1904, care este plin de numeroase și, adesea, grave greșeli de tot felul. Pe unele dintre ele le-am îndreptat cu ajutorul cunoștințelor ce le aveam eu, iar pe altele, folosindu-mă de *Marele Dicționar Geografic al României*. De multe ori am cercetat unele toponomice basarabene și în *Dicționarul Geografic al Bucovinei*, publicat de Em. Grigoro vitza (București 1908), deoarece hotarele administrative ale celor două provincii nu au izbutit, în cursul anilor de zăbuciumată istorie pe care a avut-o fiecare în parte, să creeze prea multe fenomene lingvistice deosebite pe pămîntul bătrînei Moldove a lui Ștefan cel Mare. Deasemenea *Dicționarul Statistic al Basarabiei*, de Eugen Giurgea, Chișinău 1922, precum și monografia d-lui profesor Ștefan Ciobanu, *Basarabia*, tipărită tot la Chișinău, în 1926, ne-au înlesnit cercetarea într'o apreciazabilă măsură.

---

1. Cf. vol. V al acestui *Buletin*.

Se cuvine să amintim și de puținele, dar bunele informații pe care le-am găsit la Nabî Yaşar, *Balkanlar de Türklük* (Balcanii și turcimea), Istanbul 1936, pag. 80 urm., prin bunăvoința prietenului Mihail Guboglu, licențiat în Istorie al Universității din Cernăuți și preparator pelingă Seminarul de Turcologie al Facultății de Litere din Iași. Tot el mi-a pus la dispoziție teza sa de doctorat, *Găgăuzii în lumina istoriei*, pe care o va publica în curînd. Afară de aceste opere, am consultat, destul de des, și Gramatica lui J. Deny¹, în care am găsit exemple și lămuriri prețioase.

Originea toponimicelor găgăuze pe care le vom discuta a fost și continuă să fie obiectul unor aprige polemici, din cauza neînțelegerii care se pare că mai există, în ce privește originea Găgăuzilor. Mai toți cercetătorii bulgari afirmă că Găgăuzii sînt o ramură a neamului slav, deoarece religia lor este creștină ortodoxă. În același timp etnologii turci susțin că Găgăuzii sînt o ramură a neamului turcesc, care a primit creștinismul printr'un concurs de împrejurări istorice pe care nu le mai pomenim în amănunt.

Cele mai puternice dovezi că originea Găgăuzilor este turcă le găsim în operele cercetătorilor bulgari Atanas I. Manov, *Potekloto na Gagauzite i tehניתe obiçai i nravi*, Varna 1938² și G. D. Balascef, *Impăratul Mihail al VIII-lea Paleologul și statul Oguzilor pe țărmul Mării Negre*³. Pentru a nu complica prea mult lucrurile, vom expune, extrem de succint, părerea lui A. I. Manov cu privire la această problemă.

Găgăuzii sînt o ramură turcă, cunoscută în studiile istorice supt numele de Uzi. În urma cercetărilor mai multor arheologi, precum și a descifrării inscripțiilor desco-

1. J. Deny, *Grammaire de la langue turque*, Paris 1920.

2. Operă în două părți, din care prima a fost tradusă în rominește de N. Batzaria, supt titlul *Origina Găgăuzilor*, București 1940. Cf. și recensia noastră în revista *Curier ieșan*, an. I, nr. 1-3, pag. 77-79.

3. Este vorba de o comunicare a lui G. D. Balascef la Congresul studiilor bizantine din Atena, în 1930, care a fost tradusă din grecește în rominește de cătră d. prof. G. I. Brătianu (= Institutul de Istorie generală al Universității din Iași; Iași 1940). Textului i s'a adăugat, de cătră traducător, și o introducere.

perite pe stîncile rîului Orhon de cătră turcologul Wilhelm Thomsen, s'a ajuns la concluzia că este vorba de un trib turcesc deosebit, numit turc-oguz.

Intemeietorul puterii turcești ar fi fost Oguz-Han. El a avut șase fii. Copiii acestora, în număr de douăzeci și patru, au ajuns căpeteniile unui număr corespunzător de triburi, după moartea bunicului lor.

După o epocă de îndelungată convețuire au început să se împartă în grupuri deosebite, care tindeau să-și asigure o viață cu totul independentă, deși continuau să vorbească o limbă aproape comună, limba turcă.

Împinși de alte triburi și animați de puternicul lor spirit de aventură sau dornici să prade imperiul bizantin, pe care-l cunoșteau atît de bine¹, ei și-au părăsit vechile lor sălașe asiatice pela sfîrșitul secolului al IX-lea și începutul secolului al X-lea.

Turcologul rus N. Golubovski afirmă² că triburile turcești au început să coboare spre Europa, urmînd două direcții: unele prin Asia Centrală și stepele rusești, iar celelalte la sud, prîu Persia, tot cu numele de Oguzi. Ultimii s'au numit Turci Seldjucizi sau Osmanlii, după numele întemeietorului dinastiei,³ pecînd primii, cu numele comun de Turci, și-au luat denumiri separate: Pecenegi, Uzo-Turci și Cumani, fiecare bucurîndu-se de o totală independență politică. Ei s'au așezat între Volga și rîul Ghiauc prin secolul al IX-lea.

Pela 1036, Uzo-Turcii, împinși de Cumani, s'au îndreptat spre țărmurile fluviilor Volga și Don, în direcție vestică, unde s'au întîlnit cu Pecenegii. Aceștia se aflau tocmai în plin războiul civil. O parte dintre Pecenegi, în frunte cu voevodul lor Kaghen, se creștinează puțin mai înainte de 1048. Ceilalți, comandanți de Tirah, sînt înfrinți de Uzo-

1. Ana Comnena afirmă că tatăl său, împăratul Alexis Comnenul, avea numeroase unități militare uze, care au participat la războiul contra Cumanilor. Se știe însă că și înainte de această dată imperiul bizantin, precum și curtea sa au avut numeroși funcționari din neamul Uzilor.

2. In opera sa *Pečenegi, Torci i Polovtsi do našestvejah Tatarov*, Kiev 1884. Cf. și *Osmanlı ülkesinde hiristiyân türkler*, de același, 1923, Istanbul 1932, pag. 31.

Turci și siliți să se refugieze dincolo de Dunăre. Aici sînt puși supt ascultarea imperiului bizantin, care-i și creștinează.

Dar Uzo-Turcii sînt împinși mereu de Cumani, astfel că în anul 1055 ei se îndreaptă spre principatul Preslav. La rîndul lor, principii ruși îi înfrîng în anul 1060 și-i obligă să treacă Dunărea. O parte din Uzii care supravetuiseră au devenit supuși ai Bizantinilor, pecînd ceilalți s'au înapoiat și s'au așezat dealungul granițelor rusești. Dar la 1080 prințul rus Vladimir Monomah i-a nimicit cu desăvîrșire, după care Uzii și-au pierdut pentru totdeauna neatîrnarea lor politică și s'au împrăștiat printre Protobulgari, Pecenegi și alte triburi turcești din Deliorman. Alții însă au trecut supt stăpînirea Rușilor cu denumirea C a r a - C a l p a c, ceea-ce înseamnă „Căciuli-Negre”, îndeplinind slujba de grăniceri în vestul principatului de Kiev, cu denumirea de C a l a u z i. M. G u b o g l u precizează că ei au înființat chiar o marcă, pe care au pus-o supt ascultarea lui Vladimir, cneazul dela Kiev, datorită căruia se va și produce creștinarea oficială a Găgăuzilor între anii 1080 și 1087, cu numai o sută de ani mai tîrziu decît a Rușilor.

Grupul acesta este mai puțin numeros decît al celorlalți, dar reprezintă turcismul cel mai vechiu al Peninsulei Balcanice și al stepelor pontice.

Al doilea grup de triburi au început să coboare spre sud, cătră Persia, trecînd pelîngă Marea Caspică. Ele au venit în contact cu religia și civilizația arabă. Găgăuzii aceștia au primit mahomedanismul. Așa se explică existența a două graiuri, aparent deosebite : graiul găgăuz și graiul turc.

În anul 1224, cînd oastea unită a Rușilor și Cumanilor a fost înfrîntă de Mongoli, aceia dintre Uzo-Turci, care se așezaseră la marginea granițelor rusești, s'au văzut nevoiți să emigreze în masă, împreună cu familiile lor. Trecînd Dunărea, s'au îndreptat spre Dobrogea, unde s'au așezat printre triburile turcești, pecenege, protobulgare, etc. Aceia dintre dînșii care trecuseră la creștinism s'au așezat pe litoralul Mării Negre și mai în interior, spre Silistra, Mangalia, Cavarna, Balcic, Varna și prin alte locuri, unde au rămas pînă astăzi cu limba și naționalitatea lor originară, ca U z i

sau Oguzi, dar cu denumirea de Găgăuzi, denumire căpătată în urma trecerii lor la creștinism.

Pela 1261 se amintește de un principat sau despotat al Oguzilor sau Găgăuzilor. În 1393 Baiazid Ilderim desființează acest principat creștin de naționalitate turcă. Imediat după aceasta, o parte dintre Găgăuzi încep să emigreze în Basarabia, plecând în grupuri izolate și așezându-se de preferință prin funduri de văi și pe cursul apelor. Cu timpul, grupurile devenind mai mari și mai numeroase, se începe o mai pronunțată populare a Bugeacului. Restul de Găgăuzi, care au primit mahomedanismul, au continuat să locuiască pe locurile unde se așezaseră la venirea lor.

Din cele spuse pînă aici se poate vedea că Găgăuzii nu sînt, în niciun caz, de origine slavă. Deosebit de importantă este următoarea afirmație a lui A. I. Manov, *op. cit.*, pag. 19: „Socotim că Găgăuzii și Gagialiii de astăzi nu sînt rămășițe ale Protobulgarilor din Deliorman și Dobrogea, ci, în special, urmașii acelor triburi turcești și oguze (Pecenegi, Cumani și, în deosebi, Uzi) care trecuseră Dunărea și care, după ce fuseseră înfrînte și împrăștiate în diferitele părți ale Peninsulei Balcanice, pînă la urmă s'au văzut nevoite să caute adăpost și așezare printre conaționaliilor lor care rămăseseră în Deliorman, în apropierea Dunării și a Dobrogeii“. La cele arătate mai sus trebuie adăugată o mărturie istorică de cea mai mare importanță din vremea împăratului Mihail al VIII-lea Paleologul. În 1261, cînd a reușit să intre din nou în Constantinopole, acest împărat a încredințat prietenului său Izedin Kaigavuz, sultanul din Iconium, refugiat la el din cauza prigoanei Mongolilor, misiunea de a întemeia și organiza un stat cu triburile turcești ce se aflau în așa numita Țara Kavurna¹. Acest stat trebuia să fie un stat tampon pentru năvălitorii străini care amenințau imperiul bizantin și, în special, pentru războinicul țar dela Tîrnovo, Constantin Tih, cu care împăratul Mihail al VIII-lea nu se afla în relații bune.

1. Un hrisov al lui Asan al II-lea, dat negustorilor din Ragusa între anii 1230 și 1231, cuprinde informații referitoare la o „Țara Kavurna“ avînd drept capitală Kavurna, adică Balcic, unde erau îngrămădite triburile turcești de care am vorbit pînă acum.

Același autor bulgar, A. I. Manov, consideră ca „neserioase” afirmațiile unor cercetători, chiar dacă printre ei este și un L. Miletič. Faptul că Găgăuzii înșiși își zic Bulgari vechi nu constituie un argument serios. Mai importante sînt faptele istorico-arheologice, care dovedesc originea lor turcă, și apoi cele de natură etnografică. Așa, de exemplu, s'a observat că Găgăuzii susțin cu tărie și în toate împrejurările înrudirea lor cu poporul turc, spunînd: *Biz türkmeniz* (= sîntem Turci) sau *Bizim aramız türklerle bir sovan zarı kadardır* (= deosebirea dintre noi și Turci este cît o pețiță de ceapă). Merită să reproduc și ceea ce spune preotul Mihail Ceacșir în nota dela prefața dicționarului său¹: „Limba găgăuză este limba tiurca (turca) veche, mai curată decît cea osmanlistă. Limba turco-găgăuză, în comparație cu cea osmanlistă, este în așa situație, precum Românii, din punct de vedere literar, au latinizat și au franțuzit limba moldovenească veche. Găgăuzii au venit din Altai și Asia centrală în Peninsula Balcanică, prin Ural și Rusia, și au primit creștinismul ortodox, iar Turcii osmani au venit prin Persia, Aravia, Asia Mică, Grecia și Vizantia, unde ei au primit islamismul, mahomedanismul. Găgăuzii numesc limba lor nu găgăuză, ci tiurca și zic «noi grăim tiurcea, turcește, iar Turcii osmani grăiesc osmanlidja, osmanește»”².

În ce privește numele lor, I. A. Manov, *op. cit.*, pag. 27, nota 57, afirmă că „Găgăuzi” înseamnă „Oguzi creștini, Oguzi drept credincioși”, deoarece în limba găgăuză *giga* sau *gaga* se traduce prin „drept”, ca în urarea *Alah giganı versin*, adică „Dumnezeu să-ți dea dreptate”. Deaceia *giga-* sau *gaga-uz* înseamnă „Uz drept credincios”, în opoziție cu Oguzii păgîni. Ei și-au luat acest nume, datorită

1. *Dicționar găgăuz-romîn*, Chișinău 1938.

2. Originea turcească a Găgăuzilor a fost dovedită, acum de curind, și pe cale antropologică. D-ra Olga Necrasov, asistentă la Universitatea Mihăileană, a publicat în *Lucrările Societății Geografice „Dimitrie Cantemir”*, vol. III, Iași 1940, sub titlul *Le problème de l'origine des Gagaouz et la structure anthropologique de ce groupement ethnique*, un studiu ale cărui concluzii sînt următoarele: Dacă-i adevărat că vechii Pecenegi și Cumani au aceeași origine ca Turcii actuali, atunci Găgăuzii sînt evident urmașii direcți ai unuia din aceste vechi triburi.

faptului că tînărul lor stat, cu religie oficială creștină, avea un exarhat la Cavarna, pus supt ascultarea patriarhului dela Constantinopole. Celelalte triburi, protobulgară și turcești, creștinate s'au alipit grupului majoritar al Găgăuzilor, adică al Oguzilor drept credincioși.

*

Răspîndirea Găgăuzilor în sudul Basarabiei este pusă, de M. G u b o g l u, mai ales după 1812, cînd s'a făcut răpirea Basarabiei, și se explică prin dorința guvernului rus de a popula sudul acestei provincii cu Bulgari din Dobrogea și chiar din Bulgaria; numai că, în loc să sporească numărul puștinilor Slavi din aceste locuri, Rușii au reușit să întărească unele grupuri de Găgăuzi stabilite acolo înainte de această dată.

Catagrafia rusă din 1817 înregistrează șapte comune găgăuze: *Ciadîr-Lunga, Cazaclia, Congas, Cubei, Disghingea, Haidar și Tomai*.

Nabî Yașar, *op. cit.*, pag. 80 notează treizeci și șase de toponimice găgăuze (dimpună cu numărul locuitorilor), pe care le-a găsit în cursul unei călătorii de studii în Basarabia sudică. Dintre acestea redau aici, în raport cu subiectul cercetării de față, numai opt nume topice, respectînd ordinea stabilită de autor, deși ea nu e dictată nici de desimea populației, nici de alfabet. Se pare că ele sînt înșirate în ordinea în care au fost vizitate. Iată-le: *Komrat* (14.000 locuitori), *Beșelma* (4000), *Kazyak* (6000), *Karakurt* (3000), *Kartal* (2000), *Kurbağli* (2000), *Karaağaç* (3000), *Tabak* (3000). Ceva mai departe, la pag. 81, autorul nostru spune: „sprijinit pe această statistică a Găgăuzilor care locuiesc în Basarabia, putem evalua numărul lor la circa 300.000 suflete“.

Doi ani după apariția cății lui Nabî Yașar își publică A. I. M a n o v opera sa. La pag. 52-54 el înregistrează așezările găgăuze din Bulgaria și din România (Dobrogea și Basarabia), unde au locuit sau continuă să mai locuiască Găgăuzi. Citez dintre acestea pe acelea care sînt în legătură cu articolul nostru: *Brestak* sau *Kara-aaci*, *Karakurt*, *Kurt-bunar* (Bulgaria) și *Avdorma*, *Beșelma*, *Kara-ağaci*, *Ka-*

*zaiacli, Karakurt, Kombrat*¹, *Tabak* (Basarabia). În nota paginei 58, supt nr. 118, A. I. M a n o v publică și lista toponimicelor înregistrate de Nabî Yașar în opera citată, împreună cu informații noi aflate la alți autori.

Pentru tălmăcirea numelor topice de mai jos am consultat dicționarul lui Sermed Muhtar Alus: *Türkçe-Franșizca Yeni Lûgat (Nouveau dictionnaire turc-français)*, ed. II, Istanbul 1935, și pe al lui W. R a d l o f f, *Versuch eines Wörterbuches der Türkdiaklekte*, Petersburg 1883-1909.

Afară de acestea am folosit destul de des micul, dar recentul *Dicționar găgăuz-romin*, Chișinău 1938 al preotului Mihail C e a c h i r, care, deși are o serie de lipsuri tehnice, fără a mai vorbi de faptul că este alcătuit numai pe baza graiului găgăuz dintr'o singură comună (*Ciadir-Lunga*), mi-a adus reale servicii în numeroase cazuri.

Almalii : vale în județul Ismail.

Et.: *alma* 'măr' (M. C e a c h i r, *op. cit.*, pag. 10), *elma* 'măr' (Sermed Muhtar Alus, *op. cit.*, pag. 189). Toponomia rominească este destul de bogată în nume a căror temă însemnează același lucru. Citez după D. F r u n z e s c u, *Dicționarul topografic și statistic al României*, București 1872, pag. 289 urm.: *Meri* (sate în județele Dîmbovița, Prahova și Teleorman; vale, Prahova); *Merișorul* (munte, Neamț); *Mărul roș* (sat, Mehedinți); pag. 511: *Valea mărului* (pîrau și sat, Argeș); *Valea merilor* (sate, Olt și Tecuciu), etc. A daug la acestea pe *Mereni* (Basarabia), care arată 'locuitori originari din *Meri*'. Astfel s'a format n. pers. *Mer(e)anu*. În *Anuarul Universității din Iași pe 1935/36*, la pag. 227 găsim antroponimicul *Meran* (Năstase). Cf. și *Măru*, numele unui coleg dela școala de ofițeri în rezervă (Bacău), de loc din Bucovina.

1. Este interesant cum transcrie autorul acest nume topic, pe care Găgăuzii și cei care le-au studiat originea, viața și limba îl transcriu *Komrat*. Cf. și traducerea rominească a operei lui Manov, pag. 51. O altă variantă fonetică, poate greșală de tipar, apare la pag. 177, în rezumatul francez al originalului bulgăresc. Ea este *Komprat*. Țin să mai spun că Manov înregistrează și toponimice rominești, fără a spune acest lucru. În lista cu numele topice din Bulgaria se află *Buruiană*, căruia i se dă, în paranteză, echivalentul găgăuz. probabil mai recent, *Ciamurlu*. În a doua listă figurează localități pur rominești: *Valea Perjei*, transcris *Vale-Perje*, *Vulcănești*, transcris *Volcanești*, *Curci*, *Lărgeanca* transcris *Lărjanca*, *Troian* și *Frecăței*.

Avdorma : pîrău, vale și comună în județul Tighina. Documentele vechi pomenesc de existența unei așezări turcești în acest loc pela 1563. Așezarea actuală datează depela 1819 și a fost întemeiată de către coloniști găgăuzi veniți din Orak (jud. Lăpușna) pela începutul veacului trecut. E situată într'o regiune de coline și de dealuri, dintre care menționăm : *Cumnuc-bairă* 'dealul nisipos', *Sară-bairă* 'dealul galben'¹, *Tozocai-bairă* 'dealul alunecător de praf' (se pare că e vorba de o dună călătoare), precum și pîrăul *Avdorma-dere* 'gîrla din Avdorma'.

Et. : *av* 'vînătoare' (C e a c h i r, *op. cit.*, pag. 12), *av* 'chasse', *avlamak* 'chasser', *avlanmak* 'être chassé' (A l u s, *op. cit.*, pag. 36). *Avdorma* ar fi un fel de gerundiv cu valoare de substantiv și însemnează 'care a fost vînat'.

Baccea : pîrău, vale și sat în jud. Tighina. Satul s'a întemeiat la 1823, pe locul vechiului sat tătăresc, numit *Baccea*. Locuitorii actuali, care sînt Romîni, îi zic satului și *Başcalia*, ceea ce pare a fi o etimologie populară, născută prin apropierea acestui nume de *bășcălie* (cf. *a lua în bășcălie*)².

Et. : *bașcea* 'grădină' (C e a c h i r, *op. cit.*, pag. 14), *bahce*³ 'grădină', *bahcele* 'loc cu grădină' sau 'grădini' (A l u s, *op. cit.*, pag. 47). Explicația lui Z. A r b o r e, *op. cit.*, pag. 11, col. 3 și pag. 12, col. 1, că *baccea* ar însemna 'grădină de zarzavat', nu corespunde realității, deoarece niciun dicționar nu traduce cuvîntul *bacce* prin 'grădină de zarzavat', ci numai prin 'grădină'. Cf. la F r u n z e s c u, *op. cit.*, pag. 222 următoarele sinonime romînești : *Grădina* (locuință izolată, Romanați); *Grădina lui Teodor* (insulă în Dunăre, în dreptul satului Polizești, Brăila); *Grădini* (sat, Romanați). Toponimicele *Grădinari*, *Grădinești* și *Grădinărești*, din județele Ilfov, Argeș și Dolj sînt format dela antroponimicele corespunzătoare, deși nu este exclusă nici ipoteza contrară.

1. Cf. n. top. basarabean *Gura galbenă*, sat în jud. Tighina, apoi *Ripa galbenă* (Iași), fără a mai pomeni și alte toponimice.

2. August S c r i b a n, *Dicționarul limbii romînești*, Iași 1939-1940, pag. 154, col. 1 notează pe *bașcaliu* 'cojocar care nu lucra marfă subțire', iar la pag. 159, col. 2, pe *a lua în bășcălie* 'a lua în zeflema, în ris, la vale, peste picior'.

3. Cf. și parcul din Constantinopole *Dolma-bacce* (*dolma* însemnează 'terasă').

Balaccelea: numele mai vechiu, care coexistă alături de cel actual, *Rosenfeld*, al unei colonii germane din jud. Ceta-tea-Albă, așezată în valea pârâiașului *Balaccelea*. Afară de această colonie mai găsim un cătun mic, *Balaccelea nouă* (că-ruia Rușii îi ziceau *Novaia Balacceia*), și sătucul *Balaccelea veche* (rus. *Stăraia Balacceia*), ambele în același județ.

Et.: *balic* 'pește', *balacci* 'pescar' (Ceac h ir, op. cit., pag. 13 și Al us, op. cit., pag. 50). Scriban, op. cit., pag. 147, col. 2, constată că turc. *balic* este cunoscut atât la noi, cât și la Ruși. Numele așezărilor a fost luat dela pârâiașul *Balaccele*. La Frun z e s c u, op. cit., p. 348 găsim puține toponimice sinonime cu acesta, depildă *Peștișani* (sat, Gorj), derivat, foarte probabil, dela un colectiv *peștiș*, neatestat (cf. și *Peștiosul*, pîrau în jud. Neamț, care însemnează 'bo-gat în pește'). Nume de persoane cu radicalul menționat, a-fară de foarte răspînditul *Pescaru* (variante moldovenești *Păscaru* și *Pascaru*), nu există, în schimb antroponimia cu-noaște diferite formații dela numele populare ale unor va-rietăți de pește, sau dela numele instrumentelor cu care se prind peștii. Ex. *Vir lan*¹ și *Voloacă*¹.

Balarda: sătuc în județul Orhei, așezat în valea Icheului.

Et.: *ba* (a) 'vie', plur. *baalar* (Ceac h ir, op. cit., pag. 13 și Al us, op. cit., pag. 45). *Balarda* însemnează, așadar, o regiune în care se cultivă vița de vie. Cf. Frun z e s c u, op. cit., pag. 614: *Valea viei* (sate, Argeș și Buzău) și *Valea viei-Ungureni*, vechiul nume al actualului sat *Benga* (Buzău), apoi pag. 525: *Viișoara* (sate, Bacău, Olt, Romanați, Teleorman; izvor cu apă feruginoasă, Neamț; pîrau, Prahova; locuință izolată, Rîmnicul-Sărat); *Vii* (deal, Vilcea, și măgură, Dolj); *Viișoare* (locuință izolată, Brăila), iar la pag. 524: *Via bo-bului* (moșie nelocuită, Prahova). Ca n. pers. există deriva-

1. Pentru primul, cf. Scriban, op. cit., pag. 1415, col. 1: „pește mic (10 cm) și vioi, cu trup cilindric, înrudit cu țiparu cu care se confundă (*cobitis barbatula*); se numește și *grindel*, *moină*, *molan* și *molete*”, iar pentru al doilea, *ibid.*, pag. 1419, col. 2: „*voloc* și -og, pl. -oace. (rus. *vólok* d. *volocîtî*, a tiri; *vo-lokuša*, năvod; bg. *vlak*, plasă). Est. Plasă (de prins pește) purtată de doi oa-meni”. Cf. și n. top. *Vir lan* (sate, Neamț) și *Vir lănești* (sate, Tecuciu), la Frun z e s c u, op. cit., pag. 516. *Vir lan* poate fi însă și varianta populară a n. botez *Varla(a)m*.

tul *Vieru* (cf. *An. Univ. Iași, 1935/36*, pag. 98.: *Vieru Alexandru*).

Beșalma: colonie bulgară în județul Tighina, așezată în valea Ialpușului mare, pe partea dreaptă a văii. M. Guboglu, *op. cit.* afirmă că numele comunei este atestat documentar pela 1710. După *Dicționarul Geografic al Basarabiei*, satul ar fi fost înființat de către coloniști găgăuzi prin anul 1814, pe locul unei vechi așezări turcești.

Et.: *beș*, numeralul 'cinci', *alma* 'măr' (v. mai sus, s. v. *Almalii*). Prin urmare, *Beșalma*, cum apare la Arbore, *op. cit.*, pag. 28, col. 3, sau *Beșelma*, cum îl scrie Nabî Yașar, *op. cit.*, pag. 80, înseamnă 'cinci meri'. Cf., între altele, n. top. *Doi peri* (vie lângă Iași).

Cajba, sat mare, în județul Bălți, așezat în valea Căldărușanca, între satele *Hijdieni* și *Cinciulea-Viișoară*. Și în județul Cetatea-Albă există o localitate *Cajba*, careia Germanii de acolo îi zic *Cațbach*. Este o colonie germană, în apropiere de Tarutino. S'a întemeiat la 1822, pe ambele țărmuri ale râulețului *Alieha*, de niște coloniști din Württemberg, Prusia și Suedia, în număr de 56 familii.

Frunzescu, *op. cit.*, pag. 207 notează: *Gisca* (movilă, Romanati; pichet de graniță pe Dunăre, în dreptul satului *Gura Ialomiței*, Ialomița); *Podul-Gisca* (locuință izolată, Vlașca); *Gisca mică* (insule în Dunăre, una lângă *Gisca mare*, Ialomița, alta în dreptul satului Zimnicele, Teleorman; pichet de graniță pe Dunăre, Brăila); *Giște* (insulă în Dunăre, Teleorman). Dela n. top. *Gisca*, pl. *Giște* s'a zis locuitorilor respectivi *Gișteni*. Așa se explică toponimice de felul următoarelor (existente la Frunzescu, *loc. cit.*): *Dosul Giștenilor* (locuință izolată, Vâlcea); *Giștenii Brăescului* și *Giștenii-Răzăși* (sate, Bacău), *Giștenii-Români* și *Giștenii-Sirbi* (sate, Vlașca). Altă origine, și anume delatoproponimicul *Giscă*, are n. top. *Giștești* (sate, Vlașca).

Tot aici pot fi citate *Boboc* și derivatele lui, care, în unele cazuri, nu-i exclus să însemneze 'bobocul de floare', deși pare puțin probabil. Frunzescu, *op. cit.*, pag. 48 urm. notează: *Boboc* (baltă între brațele Dunării, Brăila; locuință

izolată, lângă satul Lăceni, Mehedinți); *Cotul-Boboc* (păduri, Ialomița și Rîmnicul-Sărat); *Boboci* (mînăstire, Prahova, și izvor cu apă minerală, Buzău). E destul de greu să precizăm, cînd avem a face cu un element de faună, de floră sau chiar cu n. pers. *Boboc* (cf. *Puiu*), deși în unele exemple, ca numele bălții din județul Brăila, e lesne de văzut că-i vorba de un element de faună, iar în numele topic *Bobocești* (sat și cătun, Teleorman) trebuie să admitem origine personală (mai mulți *Bobocescu*, urmași ai unui *Boboc* sau *Bobocea*)¹.

În vecinătatea orașului Tîghina se află suburbia *Gisca*, unde există numeroase vii. Am auzit, destul de des, spunîndu-i-se *Via-Gisca*, nume care corespunde foarte bine lui *Cajba*, în cazul cînd explicația dată de noi acestuia este justă.

Caracurt: colonie de Albanezi, dealungul pîrăului *Caracurt*, în județul Ismail, întemeiată la 1810 din îndemnul Rușilor. Preotul M. Ceacchir pune întemeierea satului pe la 1811, iar M. Guboglu spune că în apropiere s'a înființat satul *Caramarin* 'Marin cel negru', cu ocazia ultimei împroprietăriri făcute de guvernul rus în 1911-1912. Am amintit acest fapt, pentru a arăta că iau naștere și toponimice mixte, de origine găgăuzo-romînă, ceea ce dovedește o bună înțelegere și o influență reciprocă între cele două neamuri conlocuitoare². În sprijinul acestui toponimic citez și n.

1. Cf. n. fam. *Giscă* (Iași), apoi alte nume de păsări devenite antroponimice, precum *Cucoș* (Iași), *Găină* (foarte des în Bucovina), *Turturică*, *Vrabie* (ambele la Tecuciu), etc.

2. În recensia noastră despre lucrarea citată a lui A. I. Manov, pe care am publicat-o în *Curier ieșan* 1941, nr. 1-2, arătăm, la pag. 78, care erau adevăratele raporturi dintre Romîni și Găgăuzi înainte de 28 Iunie 1940. Pentru aceasta invocam relatările răposatului protoiereu Mihail Ceacchir, Găgăuz din *Ceadir-Lunga*, care s'a ocupat o viață întreagă de această problemă și a publicat *Istoria Găgăuzilor* în revista *Viața Basarabiei*, anii 1933, 1934 și 1935. În nota prefeței la *Dicționar găgăuz-romîn*, el definea astfel originea și raporturile Găgăuzilor cu Moldovenii: „Măcarcă Găgăuzii sînt de neam turc (tiurc), ei sînt creștini ortodoxi, oameni liniștiți și iubitori de pace și trăiesc cu toți megieșii bine, în pace și în bună înțelegere, însă cele mai apropiate și sincere legături și relații le fac cu Moldovenii, cu care foarte des se înrudesesc, și căsătoriile găgăuzo-moldovene sînt foarte trainice, și legăturile între Moldoveni și Găgăuzi se întăresc bine. În Moldova și Dobrogea, veacuri întregi au locuit Găgăuzii pe moșile boiereșii ca buni coloniști. Boierii Eași Balușii (Balușeștii), mai ales Iordachi Baluș, mare om de stat, respecta pe

pers. *Cara-Lupa* (cf. *An. Univ. Iași, 1935/36*, pag. 192 și 331.: *Cara-Lupa Maria*), care nu e altceva decât *Cara-Lupu*¹ 'Lupul negru'.

Et.: *kara* 'negru' și *kurt* 'vierme' (Ceacchir, *op. cit.*, pag. 37). Alus, *op. cit.*, pag. 485 traduce pe *kurt* prin 1. 'vierme'; 2. 'lup'. Cum vedem, în găgăuză toponimicul ar însemna 'Viermele negru', creație, probabil, metaforică pentru denumirea pîrăului amintit (șerpuirea leneșă a apei este comparată cu mersul tîrit al viermelui). Dar în turcește *kurt* mai are și înțelesul de 'lup', deci *Karakurt* = 'Lupul negru'. Ambele înțelesuri pot fi acceptate din punct de vedere teoretic, de fapt, trebuie să dăm, cred, preferință celui din urmă.

Atît Nabî Yaşar, cît și A. I. Manov transcriu toponimicul nostru supt forma *Karakurt*. Ultimul îi constată existența în Bulgaria, unde a găsit deasemenea localitatea *Kurt-Bunar* 'Fîntîna viermelui' sau 'Fîntîna lupului'. Transcrierea toponimicului este identică la cei doi autori, care arată astfel că aglutinarea elementelor alcătuitoare ale compusului este perfectă, spre deosebire de *Kurt-Bunar*, la care indivizii vorbitori mai pot simți că sînt două cuvinte, ca în numele topice basarabene: *Taş-Bunar* 'Fîntîna de piatră' (spre deosebire de *Tatarbunar*, perceput de Romîni ca o unitate desăvîrșită). Frunzescu, *op. cit.*, pag. 95 înregistrează, s. v. *Caracurt* (scris *Cara-Curt*), două nume topice: primul, „comună în județul Bolgrad, plasa Ismail” și al doilea „mic

---

muacitorii găgăuzi ca pe un popor cinstit, și încă în anul 1869 a întemeiat două colonii găgăuze: Ceadir și Orac, în județul Lăpușna. Pentru aceasta, Găgăuzii aveau relații bune cu Moldovenii și cunoșteau limba moldovenească și au introdus în limba găgăuză multe cuvinte romine, iar Moldovenii au introdus în limba moldovenească multe cuvinte găgăuze”. Aceste fapte, pe care le găsim la un autorizat reprezentant al Găgăuzilor, răstoarnă afirmația lui A. I. Manov, Grecii și Bulgarii, „s'au silit să-i asimileze, totuși, pînă în ziua de astăzi, Găgăuzii au rămas credincioși ființei lor etnice, continuînd a vorbi turcește și a-și păstra datinile și obiceiurile strămoșilor lor”.

1. Cf. și n. pers. *Caracaş*, care nu înseamnă nimic altceva decât 'Sprinceană neagră'. Frunzescu, *op. cit.*, pag. 323 arată că vechiul nume al actualei comune *Oboroceni de jos* din județul Roman era *Caracaş*. Același lucru putem spune și despre n. pers. *Cara-Mahmed* 'Mahmed cel negru', pe care-l găsim și ca n. top. *Cara-Mahmed*, comună și plasă în județul Bolgrad (*ibid.*, pag. 95).

pirău lângă satul cu același nume, ce se varsă în lacul Ialpuș*.

În toponimia noastră există numeroase exemple similare, fie că au în radical cuvîntul românesc *lup* sau sinonimele lui străine. Limitîndu-ne la materialul pe care-l dă *Frunzescu, op. cit.*, pag. 272 urm. și 510, am constatat că sînt două categorii de nume topice: unele formate dela radicalul aflat în terminologia faunei din regiunea respectivă, altele avînd la bază antropomice formate dela același radical.

În prima categorie intră exemple ca următoarele: *Insula lupului* (Brăila); *Valea lupului* (pirău, sate și cătune, Buzău, Dîmbovița și Tecuciu; pădure, Tecuciu); *Lupoaică* (sat, Mehedinți); *Lupi* (munți, Muscel și Vîlcea); *Valea-Lupi* (locuință izolată, Dîmbovița); *Lupărie* (sat, Ilfov, și vechiul nume al actualului sat *Trăisteni*, Iași).

În a doua grupă pot fi înglobate nume topice de felul acestora: *Lupoaică* (sat, Mehedinți; locuințe izolate, Dîmbovița și Romanai); *Lupoia* (deal și sat, Mehedinți), care par a fi femininul, resp. diminutivul dela antroponimicul *Lupu*. Cf. la *G. Pascu, Toponimie romînească*¹ n. top. *Podul Iloai*, al cărui al doilea element este format dela n. pers. *Ile (Iite)*, și apare transcris de un copist al lui Miron Costin *Podul Iloai*, iar de alții *Podul Loloai*.

Dela femininul *Lupoaică* s'a derivat *Lupoianu*, antroponimic și toponimic în același timp. În jud. Dîmbovița există satul *Dobra*, care mai de mult se numea *Lupoianu*². Dela masc.

1. Extras din *Revista critică*, anul 1939, pag. 25.

2. Pentru a se înțelege modificările suferite de acest nume, să se compare antroponimicele moldovenești: *ADumitresei*, *AGavriloaiei*, *AIloaiei*, *ALupeii* (scris uneori *Alupi*), *ANhichitoaiei*, *ANhicolaiesei*, *AStratinei*, *AUrsoaiei*, etc. (unele dintre acestea se află în *An. Univ. Iași*, 1935/36, pag. 385 și 386), care au fost modificate adesea cu voință în *Dumitrescu*, *Gavrileanu* și *Gavrilescu*, *Iliescu*, *Lupescu*, *Nichitescu*, *Nicolaescu*, *Strătinescu*, *Ursescu*, etc., spre a fi adaptate la sistemul numelor urbane dacoromânești. Actul acesta voit își are izvorul în următoarele împrejurări. Antroponimicele moldovenești cu *a-* sînt specific rurale și arată apartenența, pe care oamenii dela țară simt nevoia s'o precizeze cînd e vorba de 1. 'copilul unei văduve', 2. 'copilul unei femei necăsătorite'. În ambele cazuri s'a urmărit urbanizarea numelor, pentru a se șterge originea purtătorilor (fii de văduvă sau nelegitimi), pe care o socoteau ignobilă sau degradantă. Totodată s'a avut în vedere adaptarea numelor la sistemul onomastic de care țin celelalte nume de persoane, terminate în *-escu*, *-eanu* (mold. *-anu*). Adaptarea și urbanizarea s'au făcut treptat. Intîiu s'a renunțat la articolul de genitiv *a*, care arată

Lupu s'a format n. pers. *Lupescu* 'fiul unui *Lupu*', plur. *Lupești* 'mai mulți fii sau urmași ai aceluiași strămoș *Lupu*'. Dela numele proprietarilor sau al urmașilor unui proprietar cu acest nume s'au format toponimicele: *Lupescu* (movilă, Ialomița); *Lupești* (sate, Argeș, Covurlui; moșie nelocuită, Ilfov). Numele topic *Lupeni* (sat, Dorohoiu) arată fie 'oameni originari dintr'un sat *Lupi*', fie pe 'urmașii lui *Lupu*', iar *Lupănești* (locuință izolată, Dolj) ar putea fi format dela n. pers. *Lupeanu*, arătînd pe 'urmașii unui *Lup(e)anu*', locuitor al comunei *Lupeni*, deși pare mult mai probabil a avea drept temă n. pers. *Lupan* (derivat și el, bineînțeles, tot dela *Lupu*).

Nume topic în al căror radical se află sinonimul slav al lui *lup*: *Vilc* (movilă, Vlașca); *Vilcov* (comună urbană, Ismail) și *Vilcana* (munte, Gorj, și schit, lingă satele cu același nume: *Vilcana de sus* și *Vilcana de jos*, Dîmbovița); *Vilcana lui Pandele* (sat, Dîmbovița); *Gura Vilcani* (sat în același județ); *Vilcănăsă* (sate, Rîmnicul-Sărat); *Vilcani* (sate, Putna); *Vilcănăști* (sate, Bolgrad — astăzi Ismail — și Prahova); *Vilculești* (sate, Argeș și Mehedinți). Observăm că *Vilculești* este și numele actual al vechiului cătun *Vilculeasa* (ambele derivate dela *Vilcu*), ceace ne face să credem că *-ești* și *-easă*, două sufixe atît de deosebite, pot fi simțite ca echivalente în toponimie. Pentru *Vilculeasa* < *Vilcu*, cf. *Vilcănăsă* de mai sus < n. pers. *Vilcan*. La pag. 530, *F r u n z e s c u* notează n. top. *Volcănăști* (sat în jud. Bolgrad, astăzi Ismail), care este identic cu toponimicul înregistrat la pag. 518, s.

posesiunea. Găsim numeroase n. pers. de acest fel. In *An. Univ. Iași, 1935/36*, pag. 388 dăm peste un (Haralambie) *Chirilei*, iar la pag. 395 peste (Sava) *Nicolaesei*. In astfel de exemple finalele *-ei* (cf. *ATudorei* > *Tudorei*) și *-esei* au fost simțite ca echivalente ale lui *-escu* și *-(e)anu*, așa că au putut fi ușor înlocuite cu aceste sufixe. Un alt exemplu este n. pers. *AGaiței* (Iași), dela care s'a derivat numele de familie specific moldovenesc *Gaițanu* (și *Gaițeanu*). Ambele variante apar in *Anuarul Univ. din Iași, 1935/36*, pag. 391: (Dumitru) *Gaițanu* și (Neculai) *Gaițeanu* (muntenizat, căci Muntenii nu cunosc n. pers. *AGaiței*).

1. Forma mold. este *Lupanu* (cf. *Mereanu* și *Meran(u)* de mai sus). Alte n. pers. in *-eanu*: *Covășneanu* < n. top. *Covasna*, *Osoianu* < n. top. *Osoi*, *Pomirleanu* < n. top. *Pomîrla*, *Sireteanu* < n. top. *Siret*, *Soroceanu* < n. top. *Soroca*, *Tighineanu* < n. top. *Tighina*, etc. Cf. și *Zaimov* < n. top. *Zaim*, unde *-(e)anu* a fost înlocuit de Ruși prin *-ov*. Pentru unele exemple vezi *Anuarul Univ. din Iași* citat, pag. 389, 395, 400.

v. *Vilcânești*, cum se poate vedea și după numărul de locuitori pe care-l dă autorul și care e același la ambele sate.

O variantă fonetică a unora din numele amintite chiar acum reprezintă: *Vulcan* (pîrâu, Argeș; munte, plaiu, pichet de graniță și trecătoare spre Transilvania: *Pasul-Vulcan*, toate în Gorj; locuință izolată, Dorohoiu); *Vulcani* (sate, Vilcea) (Fr un zescu, *op. cit.*, pag. 531). Prefacerea lui *i* neaccentuat în *u* s'a făcut, desigur, supt influența lui *v*: elementul labial al acestei consoane a labializat pe *i*, schimbîndu-l în *u*. *Vulcan* din Dorohoiu ar putea sta pentru *Volcan* (o neacc. > *u*), a cărui temă, în acest caz, este rus. *volk* (= bulg. *vălk*).

Avem, înșfîrșit, toponimice, sinonime cu acestea, de origine ungurească (< *farkas*): *Farcaș* (munte, Vilcea; pîrâu, Suceava [=Baia]; sate, Dolj, Romanâți și Tecuciu); *Farcașa* (sat și pădure Suceava [=Baia]); *Fărcășanca* (sat, Dolj; numele vechiu al satului *Udeni*, Vlașca); *Fărcășani* (locuință izolată, Vilcea); *Fărcășeni* (sat, Roman); *Fărcășești* (sat, Gorj, și locuință izolată, Vilcea). La baza tuturor stă, desigur, antroponimicul *Farcaș*, destul de răspîndit chiar în Vechiul Regat, prin regiunile influențate de Unguri (în apropierea foastei granițe cu ținuturile de peste munți, apoi, mai ales, în județele moldovenești Bacău și Roman, unde trăiește încă o populație de limbă ungurească).

Caragaci: comună rurală în județul Ismail, situată pe malul sting al lacului Cahul, împrejurul unui mic golf. Este o colonie bulgară, care s'a întemeiat pela 1820 (cu 118 familii de Bulgari). Guvernul rus a dat emigranților 6100 desetine de pămînt dealungul lacului Cahul, între seliștele coloniilor *Etinli*, *Bolboca*, *Cartal* și *Satul nou*. În același județ se află și satul *Caragaci*, așezat pe pîrăul *Mahala*. A fost întemeiat pela 1823, tot de cătră Bulgari (28 familii). Nabî Yașar, *op. cit.*, pag. 80 notează *Karaağăč*, cu o populație de 3000 locuitori, iar A. I. Manov, *op. cit.*, pag. 52-3, *Karaagač* (Basarabia) și *Kara-aač* (Bulgaria), ca echivalent găgăuz pentru actualul nume slav *Brestak*. Așa cum e scris de

Arbore, ar trebui să se citească *Caragaci*,¹ însă *ğ* intervocalic are doar o valoare ortografică, deoarece el nu se mai citește; prin urmare *Cara[g]aci*, cum am văzut că se numește o localitate din Bulgaria. Felul de a scrie acest nume topic arată că el se datorește unor oameni care vor fi citit documente privitoare la acest sat, dar care — lucru firesc — nu știau turcește, pentru a cunoaște valoarea pur grafică a lui *ğ*.

Et.: *karaağaç* (citit *karaaač*) 'ulm' (v. *Alus*, *op. cit.*, pag. 400). E vorba, așadar, de un loc unde sînt ori au fost ulmi. De altfel însuși *Z. Arbore* arată că acolo se află o bogată floră. Cuvînt cu cuvînt, toponimicul s'ar traduce prin 'pădure neagră'², căci *ağaç* înseamnă 'arbore, pădure' (*Alus*, *op. cit.*, pag. 7).

Toponimia noastră oferă numeroase sinonime. Citez cîteva, după *Frunzescu*, *op. cit.*, pag. 498 urm.: *Ulm* (sate, Brăila, Dolj și Ialomița; bălți, Brăila și Mehedinți); *Ulmuleț* (sat, Mehedinți) și *Ulmuşor* (munte, Rîmnicul-Sărat); *Ulmii* (sate, Dimbovița, Iași, Ilfov și Prahova); *Ulmii*³ (sate în județele Buzău, Dolj și Vilcea). Locuitorii unei așezări *Ulmii* s'au numit *Ulmeni* (cf. sing. *Ulmeanu*, n. pers. care în Mol-

1. Acest nume topic îl găsim și la *Frunzescu*, *op. cit.*, pag. 95: *Caragaci* „comună în județul Bolgrad, plasa Cahul-Prut, cu 665 l [la 1872, cînd și-a publicat autorul dicționarul]; vale, lingă satul cu același nume” și *Caragaciul nou* „actualul nume al unei comune din județul Bolgrad, plasa Ismail, ce se numea *Mahala*”.

2. Cf. germ. *Schwarzwald*.

3. Cf. alte colective în *-et* dela nume de plante: *Bunget* (< alb. *bunĭk*, artic. *bungu* 'stejar'), *Cornet*, *Frăsinet*, etc., unele fiind foarte dese în toponimie. Astfel găsim la *Frunzescu*, *op. cit.*, pag. 80: *Bunget* (sat și cătun, Dimbovița). Dela acest toponimic, *Bunget*, s'a format și antroponimicul *Bungeteanu*. Același radical apare în *Bungetat* (pădure, Mehedinți) și *Bungeni* (sat și diverse, Tutova și Buzău). Tot acolo, pag. 133 urm.: *Cornet* 'loc plantat cu corni' (munți, Gorj, Mehedinți și Vilcea; deal, Mehedinți; sate, Dolj, Ilfov, Mehedinți și Vilcea; izvor cu apă minerală, Buzău). Dela n. top. *Cornet* s'a format n. pers. *Cornățeanu*. Sufixul *-et* apare și la toponimice în legătură cu fauna, de pildă la *Frunzescu*, *op. cit.*, pag. 374: *Porcetul Tuzlei* (moșie nelocuită, Ismail), alternînd cite odată cu slav. *-ova*, cum dovedește „sinonimul” *Porcova* (vechiul nume al actualului sat *Odaia-Bogdana* din Fălciu, spune *Frunzescu*, *op. cit.*, pag. 51).

dova sună *Ulmanu*): cf. *Ulmenii-Pămînteni*, *Ulmenii-Tăușani* și *Ulmenii-Ungureni* (sate în jud. Ilfov)¹.

Cartal: lac în județul Ismail, aproape de Dunăre. După Z. Arbore, *op. cit.*, pag. 47, col. 3, „lacul mai poartă și numele de *Carte*“. Tot acolo se află și comuna rurală cu același nume, așezată pe malul gîrlei ce leagă lacul Cahul cu lacul Cartal (sau Carte). A fost întemeiată, la 1814, pe o veche seliște turcească, unde, la 1770, a existat un pod plutitor peste Dunăre, legînd malul Basarabiei cu fortăreața turcească Isaccea. Imprejurul satului se mai văd încă rămășițele vechilor întăriri. Intemeietorii actualului sat sînt țărani romîni, care s'au stabilit aici în număr de 105 familii și la care s'au adăugat, în 1822, opt familii de Ruși din Dobrogea („necrasovți“) și șapte familii de Ruteni.

Et.: *kartal* 'vultur' (v. Ceacîr, *op. cit.*, pag. 27 și Alus, *op. cit.*, pag. 408). Lacului i s'a zis *Vultur*, din cauză că va fi trăit pe acolo un vultur care a impresionat pe locuitori prin mărimea lui sau prin vreo altă particularitate deosebitoare. Iată cîteva toponimice sinonime cu acesta (după Frunzescu, *op. cit.*, pag. 532): *Vulturul de jos*, *Vulturul de sus* (sate, Putna); *Vultureanca* (sat, Dimbovița); *Vultureni* (sate, Tecuciu); *Vulturești* (sate, Suceava [astăzi Baia], Tecuciu și Vasluiu; pădurice, Vasluiu); *Vultureștii de jos* (sate, Muscel și Olt); *Vultureștii de sus* (sat, Muscel)².

La toponimicul basarabeian se poate vedea o interesantă etimologie populară. Țăranii romîni i-au zis lacului (și numai lui) *Carte*, în loc de *Cartal*, deoarece nu știau ce poate însemna *Cartal*, cuvînt străin pentru dînșii. Curios este însă că numele satului n'a suferit această schimbare. Frunzescu, *op. cit.*, pag. 99 înregistrează numai numele turcesc, *Cartal*, atît pentru sat, cît și pentru lac.

1. Primul, *Ulmenii-Pămînteni*, este al locuitorilor de baștină, spre deosebire de *Ulmenii-Ungureni*, întemeiat de Romîni veniți din Transilvania, 'Ungureni', cum li se spune în popor (cf. ciobanul ungurean din „Miorița“), și de *Ulmenii-Tăușani*, sat întemeiat sau stăpînit de un boier *Tăușanu* (cf. și n. pers. Grigore *Tăușanu*).

2. *Vultureanca* și celelalte sînt derivate dela *Vultur*, n. pers. (primul și al doilea ar putea proveni și dela un toponimic *Vulturul*).

Catirgiu : vale în județul Lăpușna ; în jud. Cetatea-Albă există satul *Catirgii mici*, căruia Rușii îi ziceau *Balișaiia-Catirji*¹.

Et. : *katirgi* 'păstor de măgari'² (S. M. Alus, *op. cit.*, pag. 414), din care a rezultat n. pers. *Catargiu* (cu *-a-* pentru *-î-* prin voința posesorilor lui sau, poate, datorită unei grafii (*a* în loc de *â*). N. top. *Catirgii* poate fi interpretat sau ca plural dela apelativul *catirgiu* sau ca provenind dela *Catirgiu* (pentru formație, cf. *Tirzii* < *Tirziu*).

Cazaclia : sat³ în județul Ismail, numit și *Cazaiaclia*. Acest din urmă nume îl poartă și o mare colonie de Bulgari din județul Tighina. Frunzescu, *op. cit.*, pag. 492 înregistrează, pentru satul *Trifești* din județul Cahul, numirea mai veche de *Cazaclie* (și un cătun al comunei Tatarbunar se chiamă așa). Nabî Yașar, *op. cit.*, pag. 80 notează localitatea *Kazyak* (citat *Kaziak*, deoarece Turcii actuali redau pe *i* prin *y*, iar pe *i* prin *i* fără punct deasupra) cu o populație de 6000 suflete, fără a arăta cărui județ aparține această așezare. Toponimicul acesta este pomenit și de Manov, *op. cit.*, pag. 53, supt forma de *Kazaiakli*, iarăși fără indicarea județului. Aceste nume topice nu sînt înregistrate de Z. Arbore, fapt care mă face să cred că ele dispărușeră atunci cînd autorul *Dicționarului Geografic al Basarabiei* și-a scris opera, deși el le-ar fi putut aminti, folosind *Dicționarul topografic și statistic* al lui Dim. Frunzescu. Se pare că localitatea *Kazyak*, de care vorbește Nabî Yașar, este *Cazaiaclia* din județul Ismail, căci *Cazaiaclia* din Tighina s'a întemeiat mai tîrziu de cătră țărani găgăuzi, veniți din județul Ismail, pentru a găsi de lucru sau pentru a se stabili acolo. M. Guboglu, *op. cit.*, ocupîndu-se de *Cazaiaclia* din județul Tighina, precizează că această așezare s'a întemeiat în 1812, deci aceea din județul Ismail trebuie să fie ceva mai veche decît anul pe care îl dă Arbore, *loc. cit.*

1. Traducerea rusească este, cum vedem, greșită, căci *balișaiia* înseamnă 'mare'.

2. În județul Lăpușna se află și satul *Catiri*, al cărui nume este pluralul rom. *catir*.

3. Întemeiat la 1822, cu 19 familii de țărani romini, la care, în 1825, s'au adăugat 14 familii de Bulgari și încă o familie de Romini.

Aspectul fonetic al acestui nume, așa cum apare în lista lui *Manov*, ne arată și etimologia. El se traduce prin 'picior de gîscă', deoarece turc. *kaz* (v. mai departe, pag. 223) înseamnă 'gîscă', iar *ayak* (citit *aiak*) 'picior', deci *kazaiacli* 'cu picioare de gîscă', sufixul *-li* arătînd calitatea prin excelență¹. Trebuie să admitem, cred, că numele topic s'a format dela n. pers. *Cazayoc* > *Cazaiocli* 'cel cu picioare de gîscă' (după o particularitate sau un defect fizic al purtătorului). Dela antroponimicul *Cazaiacliu* s'a format toponimicul *Cazaiaclia*, cu varianta *Cazaclia* (cf. și n. pers. *Cazacliu*, care-i același cu *Cazaiacliu*). Modificarea se datorește apropierii (din cauza asemănării fonetice) de *Cazacu*², care există și ca nume topic. În felul acesta, au putut apărea, cel puțin teoretic, mai multe toponimice *Cazaclia*, în diferite părți ale teritoriului lingvistic dacoromînesc, fără a mai fi nevoie să existe numai decît și un grup de Găgăuzi sau de Turci, care să dea așezării acest nume. Așa se va fi întîmplat cu n. top. *Cațirgii*, discutat aici mai sus, și poate că tot așa trebuie să explicăm pe *Cazaiaclia* din județul Tighina. Totuși este destul de probabil ca, în anumite cazuri, numele de *Cazaiaclia* să fie o creație metaforică populară. Cum satul din județul Ismail se află într'o regiune de șes și de coline, este posibil ca aspectul locului să fi determinat nașterea metaforei

1. Cf. și antroponimicul *Buiuciu* = *Buiucli*, adică 'mustăciosul'; cf. și sinonimul ruso-rut. *Usatiuc*, dela *usi* 'mustăți', existent ca nume de familie la Romîni, de pildă în Bucovina, apoi foarte răspînditul *Must(e)ață*, căci turc. *buiuc* înseamnă 'mustață'. Acesta însuși este destul de frecvent în antroponimia Basarabiei și alternează adesea cu *Usatiuc*, care ar putea reprezenta rutenizarea (de cătră oficialitatea rusă sau chiar de cătră unii din purtătorii lui) a vechiului *Musteață*. Eu insumi am avut o colegă de Facultate *Buiuc Maria*, Moldoveancă din Orhei. Căminarul Iacob *Buiuciu* a lăsat însemnări, în care arăta că pela sfîrșitul sec. XVI-lea strămoșul său Isaia, care se stabilise la Ruscuc, fusese poreclit de Turci *Böiäclä*, adică 'mustăciosul', poreclă devenită apoi, ca atîtea altele, nume de familie *Buiuciu* (cf. Grigore M. *Buiuciu* (1840—1912): *Testament, Biografie, Familia Buiuciu de N. Iorga*, Ed. Acad. Rom. 1914, pag. 23). În nota 2 se afirmă: „Familia *Buiuciu*, cu ramurile ei din București, Iași, Botoșani și Chișinău, este alta decît familiile *Buiuciu* și *Buiucli* din Roman și Bacău”. La Tighina am cunoscut două familii, una *Buiucli*, iar alta *Buiuciu*, Ruși sau rusificați.

2. Cf. Dim. *Frunzescu*, *op. cit.*, p. 103.: *Cazacu* (sat în jud. Neamț) și *Cazaci* (sate în județele Argeș, Cetatea-Albă și Dimbovița).

‘picior de gîscă’. Cf. mai jos *Erdec-Burnu*, numele unui sat din același județ, care se traduce prin ‘plisc de rață’.

Comrat: tîrgușor în valea Ialpugului-mare, făcînd parte din județul Tighina, cu populație, în majoritate, Bulgari. M. Guboglu, *op. cit.* constată că nu se poate cunoaște precis anul întemeierii acestei așezări. Documentele îi atestă existența încă din 1805. M. Ceachir crede însă că datează dela 1811. Contrar informațiilor lui Arbore, *op. cit.*, pag. 72, col. 2-3, majoritatea locuitorilor o constituie Găgăuzii, urmîndu-le în ordine numerică Rușii, Evreii și Românii. Acest oraș este considerat ca centrul vieții culturale găgăuze.

În ce privește etimologia toponimicului, Arbore, *loc. cit.* afirmă că «numele satului derivă nu dela germano-francezul *Comrat*, ci dela tătarul *comur-at* ‘armăsar roșcat’». Era necesar ca autorul să fi arătat și locul unde a găsit informația despre originea germano-franceză a numelui topic în discuție. Observăm totodată că el greșește și atunci cînd redă turc. *kömür-at* supt forma *comur-at*, traducîndu-l prin ‘armăsar roșcat’¹, căci *kömür* înseamnă un anumit fel de ‘cărbune negru’, precum și culoarea ‘negru’, iar *at* ‘cal’, în total, deci, ‘calul negru’, și nu ‘armăsarul roșcat’².

La Frunzescu, *op. cit.*, pag. 89, 86, 186 găsim următoarele sinonime: *Calul* (sat, Neamț; formează, împreună cu cătunul *Iapa*, o comună, supt numele de *Calu-Iapa*); *Căiuț* (pîrâu și tîrgușor, Bacău), pluralul, exprimat de două ori, al diminutivului *căluț* (cf. *boușor-boișori*); *Iapa* (pîrâu și sat, Neamț; izvor cu apă sulfuroasă și feruginoasă, Brăila; pichet de graniță, pe Dunăre, Teleorman); *Iepe* (măgură și punct trigonometric de observație, Dolj).

Curbağli (citit *Curbali*): nume topic notat de Nabî Yașar, *op. cit.*, pag. 80, pe care eu nu l-am găsit nici în dicționarul lui Arbore, nici aiurea.

Et.: *kurbağ* (citit *kurbaa*) ‘broască’, deunde *kurbağli*

1. Această etimologie o acceptă, fără de control, și Eugen Giurgea, *Dicționarul Statistic al Basarabiei*, s. v.

2. Cuvîntul *at* se găsește și în toponimia orașului Istanbul, unde *At-meidan* înseamnă ‘hipodrom’.

'loc cu broaște'. Ca și altădată, Nabî Yașar nu arată județul căruia aparține această localitate. Toponimia românească posedă nenumărate nume topice, la baza cărora stă sinonimul *broască*. Cf. *Marele Dicționar Geografic al României*, pag. 650 urm.: *Broasca* (cătun, Teleorman); *Broaștele* (cătun, Prahova); *Broscărie* (iaz, format de pîrăul *Broscăria*, Botoșani); *Broscăreasa* (pădure, Ialomița); *Broșteni* (suburbie a orașului Huși, numită și *Culoarea de Verde*)¹.

Devlet-Agaci: colonie bulgară, în județul Cetatea-Albă, așezată pe țărmul drept al pîrăului *Ali-Aga*. M. Guboglu, *op. cit.* afirmă că această așezare s'ar fi înființat la 1830 și că întemeietorul ei ar fi colonistul bulgar *Dundov*, venit din Bulgaria. Observăm și aici (cf. mai sus, s. v. *Cara-ağăč*) că *ğ* n'are valoare fonetică (așadar *Devlet-Aaci*), fapt necunoscut actualilor locuitori, precum și aceleora care au notat toponimicul, transcriindu-l așa cum l-au găsit în „Catalogia rusească” din 1817 sau în actele oficiale ale comunei.

Et.: *devlet* 'putere' (Alus, *op. cit.*, pag. 155) și *ağăč* 'arbore; pădure' (*ibid.*, pag. 7), deci, în total, 'pădure mare, deasă'.

Duan: fost sat tătăresc, așezat la sud de colonia bulgărească *Tomai*, pe malul rîulețului Lunguța jud. Tighina.

Et.: *duan* (*duvan*) 'vultur, uliu' (Ceacbir, *op. cit.*, pag. 44); 'șoim' (Alus, *op. cit.*, pag. 163). Cf. nume topice sinonime sau derivate dela sinonimul acestuia (după Frunzescu, *op. cit.*, pag. 450 urm.): *Șoimu*, (sat, Teleorman); *Șoimul mare* și *Șoimul mic* (insule, Ialomița); *Șoimari* (sat și pădure, Prahova); *Șoimănești* (sat, Suceava [= Baia]); *Șoimeanu* (insulă, pichet de graniță și locuință izolată, Mehedinți); *Șoimescul* (sat, Suceava [= Baia]).

1. Tradiția despre numirea acestei părți a orașului spune că locul și-a căpătat numele dela broaștele care-i populau mlaștinile. Această explicație trebuie interpretată în sensul că n. top. *Broșteni* indică locuitorii unei așezări cu broaște (cf. numele de familie *Broșteanu*, care arată pe cineva originar din *Broșteni* sau din *Broasca* ori *Broaștele*).

Erdec-Burno: sat în județul Ismail, situat pe malul apusean al lacului *Catlabuh*, pe poalele unui deal. Satul datează încă din 1752, însă actuala așezare a fost întemeiată în 1822 cu 93 familii de țărani români. M. Guboglu, *op. cit.* îi dă numele supt formele *Ördek-burnu* și *Erdek-burnu*.

În traducere, acest toponimic însemnează 'cioc de rață' sau 'promontoriu de formă asemănătoare cu pliscul de rață', căci *ördek* 'rață' (Alus, *op. cit.*, pag. 710)¹, iar *burnu* 'nas' (Ceacșir, *op. cit.*, pag. 19)²; 'cioc, promontoriu' (Alus, *op. cit.*, pag. 85)³.

Harman sau *Carman*: sat vechiu moldovenesc, din secolul al XVI-lea, în județul Hotin. Numele poate fi format de la rom. (*h*)*arman*, de origine turcă, care însemnează 'loc de treierat' și este destul de vechiu în limba românească, dar tot așa de bine poate fi cuvânt turcesc, cu valoare toponimică, fixat de vreme mai îndelungată.

Et.: *harman* 'arie'; cf. și *harman tași* 'piatră cilindrică de treierat', pe care o scot locuitorii comunei *Kazayak* din pământ (Ceacșir, *op. cit.*, pag. 60). La Alus, *op. cit.*, pag. 273: *harman* 'grâu treierat, recoltă'.

Sarlık: vechiu sat tătäresc, în județul Ismail, pe malul golfului lacului Ialpug, ceva mai jos de actualul sat *Çișmeaua văruiță*; dispărut pela 1770.

Et.: cf. *sarilmak* 'a se învîrți', așa că *Sarlık* ar putea fi o plantă agățătoare de genul viorelei sau a bună dimineții (v. Alus, *op. cit.*, pag. 781).

Sasic: al doilea nume care se dă lacului *Cunduc* din județul Ismail. Ambele numiri coexistă (prima sună însă în mod obișnuit *Sasic*; cf. Z. Arbore, *op. cit.*, pag. 82, s. v. *Cunduc* și pag. 184, s. v. *Sasic*).

Et.: *saz* 'stuf, stufărie' (Ceacșir, *op. cit.*, pag. 83 și Alus, *op. cit.*, pag. 787), așadar *Sasic* 'stufăriș', nume care i s'a dat în mod firesc dela stuful caracteristic lacurilor. Ceacșir,

1. La Ceacșir, *op. cit.* nu găsim acest cuvânt, nici cu *ö-*, nici cu *e-*.

2. În Basarabia este frecvent numele de familie *Burnusu*, devenit *Burnusus*, care se traduce 'năsosul' (cf. și lat. *Naso*). Se întâlnește numai la Găgăuzi.

3. Că o asemenea numire este posibilă, dovedește, de exemplu, *Piciorul porcului* (munte lingă Slănicul Moldovei).

loc. cit. notează și derivatul *sazlik* 'stufărie'. Cf. la Frunzescu, *op. cit.*, pag. 465: *Stuhul* (numele vechiu al cătunului *Costineni*, Prahova) și *Stuhulețul* (sat, Fălciu, împărțit în *Stuhulețul boieresc* și *Stuhulețul-Răzăși*).

Șicherlik-Chitai: colonie de Bulgari în județul Ismail. Pela 1763 a existat acolo un sat tătăresc cu același nume. La 1815 locul Tatarilor l-au luat 107 familii de Bulgari și una de Moldoveni.

Et.: *șecher* 'zahăr', *șecherli* 'dulce' (Ceacșir, *op. cit.*, pag. 89 și Alus, *op. cit.*, pag. 855). La Frunzescu, *op. cit.*, pag. 177 urm. găsim: *Dulceanca* și *Dulceni* (sate, Teleorman); *Dulcești* (sate, Dolj și Roman). Observăm că toate aceste toponimice sînt formate dela n. pers. *Dulce*.

Tabachi: colonie bulgară, în județul Ismail, întemeiată la 1822 de către 41 familii de Bulgari, care s'au așezat aici pe locul unui sat tătăresc părăsit. M. Guboglu, *op. cit.* spune că acest toponimic este menționat în documente încă dela 1789 ca centru tătăresc, iar în 1822, prin așezarea a 41 familii de Găgăuzi (nu de Bulgari), satul a căpătat înfățișarea actuală. Numele găgăuz sau turc, sună și *Tabac*, nu numai *Tabachi*. Frunzescu, *op. cit.*, pag. 469 notează *Tabacii* (comună în jud. Bolgrad, același cu cea aici în discuție) și *Puțul-Tabacii* (locuință izolată, Ilfov). Cred că ultimul nume este, de fapt, antroponimicul *Tabacu*, destul de răspîndit la noi (cf. și forma slavizată *Tabacovici*).

*

Basarabia sudică are un număr însemnat de toponimice turcești (în sens larg). Astfel numai așezări omenești am putut constata vreo 56, repartizate astfel: Cahul 10, Cetatea-Albă 15, Ismail 16, Tighina 15. Dacă la acestea adăugăm și numele de ape, dealuri, etc., numărul lor crește și mai mult. Noi ne-am ocupat în articolul de față numai de numirile care aparțin faunei și florei. Deaceea concluziile care se pot trage din cercetarea lor, așa cum am făcut-o mai sus, sînt puține și, desigur, apte de a fi modificate, în ipoteza că s'ar cerceta întreaga nomenclatură geografică din sudul Basarabiei.

În primul rînd constatăm că așezările cu nume turcești

nu sînt prea vechi, mai ales în raport cu stăpînirea romînească din această regiune. Multe din așezările actuale, deși înființate de țărani romîni, și-au păstrat numirile anterioare (tătărești, turcești sau găgăuze), deoarece au luat naștere pe vetrele părăsite ale unor foaste sate locuite de Tătari, etc.

Constatări similare s'au făcut mereu de către cercetătorii toponimiei, indiferent de regiune. Este drept că, de obicei, o populație nouă respectă mai ales vechile numiri ale accidentelor solului, de ex. ape, munți ș. a. Dar, cînd nu intervine autoritatea, se întîmplă, destul de des, să se păstreze și numele foastelor sate, ceace, în cazul de față, se dovedește cu prisosință. În această categorie intră, dintre toponimicele studiate de noi, următoarele: *Avdorma*, *Baccealia*, *Caragaci*, *Cartal*, *Comrat*, *Duan*, *Erdec-Burno*, *Sarlik* și *Șicherlik-Chitai*¹.

Pentru existența unora avem cîteodată documente destul de vechi. Astfel despre *Avdorma* se pomenește în acte depela 1563. Dar, în general, din cauza condițiilor de viață, mărturiile documentare sînt mai degrabă recente (sfîrșitul sec. XVIII și, mai cu samă, începutul sec. XIX).

Stabilirea Găgăuzilor în sudul Basarabiei este aproape totdeauna rezultatul politicii de colonizare a Rușilor. Intenția acestora a fost să aducă populație slavă, adică Bulgari, dealungul Dunării. Dar odată cu Bulgarii au venit, din patria acestora, și Găgăuzi, cari erau socotiți tot Bulgari. Urmarea lingvistică a acestui fapt este înmulțirea toponimicelor de origine turcească, dintre care unele au echivalente perfect identice în Bulgaria. Am putut, cu ajutorul lui Manov, *op. cit.*, să fac o astfel de constatare în două cazuri, și anume: *Kara-aaci* și *Kara-kurt*. Sînt sigur însă că o cercetare mai atentă ar duce la rezultate și mai interesante din acest punct de vedere.

Dacă ținem samă de trecut, putem spune că, întocmai ca în Dobrogea, toponimia Basarabiei sudice dă o impresie care nu oglindește exact stările de fapt. Proporția de nu-

1. Parte din ele aparțin și unor aspecte ale terenului unde sînt așezate, așa ca trebuiesc socotite mai degrabă în categoria locurilor, nu a satelor.

miri turcești nu corespunde numărului de locuitori avînd aceeași origine și nici situației politice. Deaceea se poate pune întrebarea dacă n'ar trebui înlocuite aceste toponimice prin altele romînești. Chestia a fost discutată serios, pentru Dobrogea, de către profesorul C. Brătescu (în cîteva articole din *Analele Dobrogei*, etc.). A fost atinsă apoi, cu diverse prilejuri, și de literați, esteți, etc., și nu numai pentru Dobrogea, ci și pentru provinciile de peste munți (cf. în special, considerațiile pline de interes din articolul *Puțină toponimie* al lui Aristarc [= G. Călinescu] în *Jurnalul literar* dela 22 Ianuarie 1939). Din punct de vedere sentimental (adică politic), propunerile făcute de autorii citați nu pot fi decît acceptate. Se ridică însă îndoieli de natură științifică. Știm că numele topice iau naștere, trăiesc și evoluează la fel cu elementele obișnuite ale lexicului unei limbi, adică fără ca voința subiectelor vorbitoare să intervie. Și cum intențiile de modificare a cuvintelor, formelor gramaticale, etc. s'au izbit de rezistența lingviștilor (și nu numai a lor!), tot așa încercările de transformare, adică de rominizare, a toponimiei de origine străină (sau prea străină) de a noastră ar avea de luptat cu împotrivirea specialiștilor. Deaceea noi trebuie să ne mulțumim, științific vorbind, a constata lucrurile și a le studia în măsura puterilor noastre, lăsînd pe alții să-și ia sarcina și, eventual, s'o ducă la bun sfîrșit, de a interveni în sensul amintit mai sus.

George-Mihail Dragoș.

Errata. Dintr'o greșală de zaț s'a sărit următorul pasaj, care trebuia imprimat la pag. 208, s. v. *Cajba*, imediat după explicațiile de ordin istoric relativ la această localitate :

Et.: germ. *Katzbach* însemnează 'pîrăul pisicii', dar se pare că avem a face cu o etimologie populară pentru găgăuzul *Cazba*¹, care se compune din *kaz* 'gîscă' (S. M. Alus, *op. cit.*, pag. 38) și *ba* 'vie', deja amintit, adică *Via-Gisca* sau *Via gîștei*.

---

1. Să se compare numele cartierului arab, rău famat, din Alger : *Kazbà*.